

Vrienden kopen 17de-eeuws Enkhuizer familieportret

De Vereniging Vrienden heeft vorig jaar een 17de-eeuws portret van een Enkhuizer familie aangekocht. Voor het museum is dat in twee opzichten een noviteit. Tot nu toe ontbeerde de collectie 17de-eeuwse werken uit dit genre, evenals voorbeelden van de Enkhuizer schilderkunst uit de Gouden Eeuw. Ook historisch gezien vertegenwoordigt het portret een grote waarde.

Lees verder op pagina 2.

Portret van een Enkhuizer familie in een interieur. Olieverf op paneel; 76 x 114 cm. Circa 1635. (Foto: René Gerritsen/SKRA)

De moeder draagt vroeg-17de-eeuwse Enkhuizer klederdracht.

school heeft gehad. Waarschijnlijk zijn hier, in meer of minder grote aantallen, alle gebruikelijke genres geproduceerd zoals bijbelse-, historische- en mythologische voorstellingen, landschappen, zeegezichten, architectuurafbeeldingen, genrevoorstellingen, stillevens en portretten. Maar van al deze verschillende groepen kan alleen van de Enkhuizer portretkunst een enigszins overzichtelijk beeld worden gevormd. De geportretteerden zijn immers als Enkhuizers herkenbaar doordat zij ofwel in de plaatselijke klederdracht staan afgebeeld, ofwel doordat zij met naam bekend zijn.

Het in 1996 aangekochte familieportret behoort tot de eerste categorie. De zittende vrouw is onmiskenbaar in Enkhuizer klederdracht afgebeeld. Haar hoekige witte kap is, net zoals de zwarte bontkraag en het rijglijf, typerend voor deze stad. Zoals gebruikelijk, draagt zij weinig sieraden: slechts enkele ringen en mouwknopen en een zilveren gordel.

Buiten staet

Kenmerkend voor klederdracht is dat deze minder snel verandert dan de mode. Daarom is het portret op basis van de dracht van de moeder niet nauwkeurig te dateren. De kleding die zij draagt, komt al voor op een portret uit 1601 en is minstens de gehele eerste helft van

de 17de eeuw in deze vorm gedragen. De kleding van de overige voorgestelden is wel bruikbaar bij het dateren van het schilderij. In de 17de eeuw was het gebruikelijk dat geportretteerden in hun beste kleding werden afgebeeld. De schilder en schrijver Arnold Houbraken noemde het 'in hun Zondags pak'. Het weergeven van de kleding luis-terde echter vrij nauw, want het was ook niet goed als men zich te rijk gekleed liet afbeelden. Jacob Cats waarschuwde voor dit kleden 'buiten staet'.

De baker, of min, is met haar schotelkraagje en haar kap naar

De kariatiden verraden de rijkdom van de familie.

ren. De jongste twee kinderen zijn een tweeling, waarvan één kind bij de moeder op schoot zit en het andere kind gedragen wordt door een vrouw, die zeer waarschijnlijk als baker de dagelijkse zorg voor de tweeling tot taak had. Dat de jongste kinderen een tweeling zijn, blijkt uit het feit dat ze identiek gekleed zijn. Ze houden zelfs identieke zilveren rammelaars in de hand geklemd. Deze zogenaamde rinkelbellen waren in de 17de eeuw niet alleen een stukje speelgoed. De belletjes moesten, samen met een fluitje dat meestal in de steel was verwerkt, kwade geesten afschrikken. Van de wolfstand die de ramelaars bekroont, werd beweerd dat de kracht van de wolf op het kind zou overgaan. Ook de bloedkorallen kettingen die beide kinderen dragen, zijn niet alleen sier; van dit materiaal werd eveneens geloofd dat het in staat was het kwaad af te weren.

Enkhuizer schildersschool

De tentoonstelling 'Portret van Enkhuizen' heeft overtuigend aangetoond dat ook Enkhuizen in de 17de eeuw, toen qua bevolkingsomvang de vijfde stad van het gewest Holland, een eigen schilders-

In 1990 gaf de belangwekkende tentoonstelling 'Portret van Enkhuizen' voor het eerst een overzicht van de productie van portretten van Enkhuizer burgers in de Gouden Eeuw. In de bij deze tentoonstelling uitgebrachte catalogus werden de rijkdom aan overgeleverde portretten, de kunsthistorische betekenis en het historisch belang hiervan voor het eerst vastgelegd. Alle op deze tentoonstelling getoonde werken waren door derden in bruikleen gegeven. Het aangekochte exemplaar, dat in Frankrijk is verworven, was daar overigens niet bij. De conditie van het schilderij leek bij de aankoop niet optimaal. Daarom is het eerst overgebracht naar een restauratie-atelier. Hier zijn enkele storende overschilderingen verwijderd. Uiteindelijk bleek het schilderij in een veel betere toestand bewaard te zijn gebleven, dan in eerste instantie werd vermoed. Inmiddels is de restauratie voltooid en binnenkort wordt het portret naar Enkhuizen getransporteerd.

2

Rijke burgers

Het portret toont een gezin dat gezien de kleding en het voorgestelde interieur tot de rijke Enkhuizer burgers moet hebben behoord. Voorgesteld zijn een vader, moeder en vier kinde-

de mode uit de jaren 1630-1635 gekleed. Kraagvormen zijn van belang bij het dateren van portretten, omdat dit onderdeel van het kostuum het snelst van vorm verandert. Maar geportretteerden werden lang niet altijd volgens de meest recente mode gekleed, hetgeen ook in dit geval blijkt. De vader draagt kleding die modieus was tussen 1600 en 1620, dus toen hij nog een jonge man was. Zijn hoed en los geploide kraag hebben de voor die periode zo kenmerkende vormen en zichtbaar is hij deze kleding ook na die tijd blijven dragen.

Modieuze kleding

Zijn oudste zoon, die links van hem staat, draagt kleding die in de jaren 1635-1640 in de mode was: een afhankende, fijngeploide kraag, witte kousen en een over zijn linker arm geslagen cape, die over één schouder werd gedragen. Ook de hoed, die hij in zijn hand heeft, dateert uit die tijd: deze loopt naar boven iets toe en heeft een minder stijve rand dan die van zijn vader. Dat de jongen volgens de laatste mode gekleed moet gaan, is af te leiden uit het feit dat hij de huwbare leeftijd heeft bereikt.

En die weten we doordat de schilder de leeftijden van de geportretteerden

heeft toegevoegd. Hij begon links bij de oudste zoon voluit de leeftijd te vermelden: in rode verf staat naast diens rechter been 'AETATIS 19'. De kunstenaar moet zich na deze toevoeging hebben gerealiseerd dat het vrij stotend zou zijn als hij alle leeftijden op deze manier zou vermelden. Daarom heeft hij de overige leeftijden 'verstopt': onopvallend staat er bij de vader op de stoelpoot '46' en bij de moeder op dezelfde wijze '45'. Nog minder opvallend zijn de leeftijden van de kinderen die op het boekje en op een schoenzool zijn vermeld. De enige bij wie een leeftijd ontbreekt, is de staande vrouw. Dit is niet vreemd omdat zij de baker of min was en dus niet tot het gezin behoorde.

Het op deze wijze vermelden van leeftijden is in de portretkunst ongebruikelijk. Op het portret van de Enkhuizer familie Kluppel, in 1645 geschilderd door Christaen Coeuershof, zijn echter ook de leeftijden van alle personen onopvallend toegevoegd, zij het minder verstopt dan in het aangekochte portret. Nader onderzoek moet duidelijk maken of Coeuershof ook dit portret heeft geschilderd.

Het schilderij aan de wand verwijst wellicht naar het beroep van de vader.

Burgerinterieur

De vooralsnog onbekende kunstenaar heeft in dit schilderij niet alleen een Enkhuizer familie geportretteerd, maar ook hun interieur. De kast die rijk is versierd met snijwerk en ebbenhouten onderdelen, lijkt van evenveel belang als de afgebeelde personen. De in steen gebeeldhouwde kariatiden die de schoorsteen ondersteunen, vertellen dat dit interieur in één van de grotere

huizen in Enkhuizen was gesitueerd. Het is dus niet alleen de kleding die duidelijk maakt dat het om een welgesteld gezin gaat. Ook de stoelen en het Oosters tapijt op de tafel bevestigen dit, evenals de schilderijen aan de wand.

De schilderijen vertellen mogelijk meer over de geportretteerden. Het rechter schilderij met Abrahams offer wijst, evenals de bijbel op tafel, op hun godsvrucht; het linker schilderij met het vissersschip verwijst wellicht naar het

beroep van de heer des huizes. In die tijd belegden veel welgestelde Enkhuizers hun geld in de haringvisserij. Vergelijking met de portretten die zijn afgebeeld in de catalogus *Portret van Enkhuizen in de gouden eeuw* maakt duidelijk dat dit schilderij een unieke plaats inneemt binnen de Enkhuizer groepsportretten. De meeste Enkhuizer geportretteerden zijn tegen een neutrale achtergrond of tegen de achtergrond van een landschap gesitueerd. Slechts in enkele gevallen is iets van een interieur weergegeven: een deel van een stoel, een hoekje van een tafel of een zwart-wit geblokte tegelvloer.

Op dit moment wordt gewerkt aan de identificatie van de voorgestelde familie. De leeftijden zijn daarbij natuurlijk van groot belang, maar de tweeling is een nog belangrijker sleutel. Tevens wordt gewerkt aan de toeschrijving van het portret aan een kunstenaar. Wat vaststaat is dat het portret niet van de hand van Pieter Codde is, zoals in het verleden is beweerd. Hopelijk kunnen we u snel nader berichten over dit bijzondere familieportret.

Jorien Jas